

הלכות פסח סימן תסט תע

ביאורים ומוספים

שלא לאוכלו בשני הלילות, ואפילו אם מנחילה בישלו את הבשר במים ורק לאחר מכן עשאוהו צלי קדר.

סימן תע

שהבכורות מתעניין בערב פסח

[משנ"ב ס"ק א]

זכר לנס שפעולו כמפת בכורות¹.

1) ובטעם הדבר שבשונה משאר מקומות לא עושים כאן שמחה לפרסם ולהודות על הנס, אלא מתענים כזכר לנס, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ב תשובה א) שמי שנעשה לו נס הרי מנבים לו מוסיוותיו, ולכן הבכורות שנעשה להם נס מיוחד מתענים כנגד מיעוט הזכויות [וראה בח"י החתם סופר (פסחים קח, א) שכתב שנראה שבכורי בני ישראל התענו במצרים בערב פסח כדי שלא ימותו בעונם בלילה עם המצרים, וכן כל אב התענה בשביל בנו בכורו הקטן שלא יעמש בעון אביו, ולזכר זה מתענים הבכורות גם בזמננו].

[משנ"ב ס"ק ב]

שפכת בכורות היתה ככלל².

2) ויוצא דופן [הנולד בניתוח קיסרי], הסתפק החק יעקב (סי' ב) אם מתענה, וכתב הכף החיים (סי' ג) שמספק אינו צריך להתענות. מאידך, דעת הגר"ש אויערבך (נשמת אברהם יו"ד סי' שה ס"ק ה, בשם הדברי שאל) שיוצא דופן חייב בתענית בכורות, והגר"ש אלישיב הורה (הסדר הערוך ח"ב עמ' רפח וח"ג עמ' מד) שיפטור עצמו בסעודת מצה.

וגר צדק שהוא בכור לאביו הנכרי, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פניה אית ב) שפטור מתענית בכורות [אכן הורה בזה (הסדר הערוך ח"ג שם) שישתתף בסעודת מצה]. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ק"ז תשובה ב) שמשמעות רברי הפוסקים שהוא פטור, שהרי אפילו ביוצא דופן הסתפקו הפוסקים, וכל שכן גר שנחשב כקטן שנולד, אך למעשה כתב שיש טעם לתעניתו, כיון שמי שהיה מתגיר במצרים לפני מכת בכורות בודאי היה ניצל ממנה, ולכן מספק לא יאכל סעודה אלא רק מיני תרומא, כדעת הסוברים שיוצא בזה ידי תענית זו [ראה משנ"ב להלן ושע"צ (סי' ו)].

[משנ"ב שם]

אף-צ"ל שגם בהם היתה נמכה³. והבא אתר נפלים צריך להתענות, דהיינו בכור לנתלה⁴.

3) ובטעם הדבר כתב הלבוש (סי"א), שעיקר תענית הבכורות הוא רק מנהג, ולא נהגו להחמיר כל כך מפני שהמכה הכתובה בתורה בפירוש היתה רק על הבכורות, ולכן לא נהגו להחמיר בזה גם על גדול הבית.

4) ואף אם יצא ראש הנפל בשהוא חי, מבוואר בשו"ע (חור"מ סי' רע"ז ס"ז) שהבא אחריו נחשב כבכור לנחלה [ואף אם כולו יצא חי, דעת הסמ"ע שם (סי' יג) והש"ך שם (סי' א) שהבא אחריו בכור לנחלה, וראה פתחי תשובה שם (סי' ג) בשם החתם סופר]. אמנם, אם לאב זה כבר נולד ולד בן קיימא מאשה אחרת, כתב השו"ע הרב (סי' ט) שהבן מאשה זו שבא אחר נפלים אינו צריך להתענות, שהרי אף לנחלה אינו בכור.

[משנ"ב ס"ק לח]

משום ספק, פ"ק נ"שו בו רבים וְשִׁמְרֵי פְתָאִים ה'י³³.

33) ולקבוע זמן לניתוח דחוף או התרמת דם הדופה לצורך פיקוח נפש בערב יום טוב, הורה הגר"ש וואזנר (מבית לוי קובץ בענייני גיטין עמ' לו) שאף שמותר הדבר על כל פנים כדאי להימנע מכך, ומימ בבדיקת דם רגילה שאין מוציאים אלא מעט דם אין חשש.

סימן תסט

שלא ליחד בשור לפסח

[משנ"ב ס"ק א]

הינו לכתחלה, אכל בדיעבד אין לאסור הפשור באכילה¹.

1) ובטעם הדבר שמותר בדיעבד, כתב הערוך השלחן (סי' א) שהכל יודעים שאמר כך משום שכן דרך לשון בני אדם.

[שנה"צ ס"ק א]

1) ולא פ"ח וּמִן אֲבָרָהֶם וּפְרֵי תֵּדֶשׁ שְׂמֵחֵי וְרֵינֵי בְדִיעָבֵד².
2) ואף לדעת המחמירים בזה, כתב השו"ע הרב (סי' ט) שמימ מותרת הבחמה בהנאה, שכיון שאין האיטור אלא משום מראית העין בלבד, אין אוסרים משום כך בהנאה.

[משנ"ב ס"ק ב]

דיחשודו שהקדישו מתיים לקנות מדמיו קרבן פסח³.

3) ואף בכל ימות השנה, כתב הדעת תורה (יו"ד סי' ה סוף סי' א) שאסור לומר כן, ואפילו מיד לאחר הפסח אסור.

[משנ"ב שם]

דמה שנתקין לומר בלשון אשכנזי 'בשור זה על פסח', אפילו אמר כן בגדי וטלה, לי"א קפ"ד⁴.

4) ולפי זה, כל שניכר בסגנון לשונו שכוונתו לצורך יום טוב של פסח ולא לצורך קרבן פסח, כתב הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ב דבר הלכה אות ב) שמותר. ולכן בלשון יידיש, שכשמוכרים את שם החג מבטאים 'פסח' בצורה תחת הפ"א, ואילו כשמוכרים את שם הקרבן מבטאים 'פסח' בסגול תחת הפ"א, מותר אף לומר בשור זה לפסח [במקום שרגילים בסגנון זה].

[משנ"ב ס"ק ה]

רוצה לומר, לצלותו שלם, ראשו וכו'⁵.

5) ובטעם הרב, כתב השו"ע לקמן (סי' תש ס"א) לענין איסור אכילת שור צלי כולו כאחד בליל הפסח, שנראה באוכל קדשים בחוץ.

[משנ"ב שם]

והנה לקמן בסימן תעו מבאר האסור על אכילתו נאפלו צלאו פמה קמים מקדמ⁶.

6) ובשר עגל ועוף, כתב השו"ע שם (סי' ט) שאף על פי שאין קרבן הפסח בא מהם, מימ כיון שטעונים הם שחיטה, אסור לאכול מהם צלי במקום שנהגו שלא לאכול צלי בליל פסח. ולענין צלי קדר, כתב במשנ"ב שם (סי' א) שבארצות אלו נהגים

עב באר הגולה

הלכות פסח סימן תסט תע

תסט שלא ליחד בשור לפסח, וכו' סעיף אחר:

א מיקרא דכב
פסחים נ"ג ב בפרוש
ושי"ש שם הראש
שם ג שור בשם מנהג
אשכנז ד שם בפרש
וכב פסא
א שור בשם מנהג
ספרים פ"ק אחריו
ב שם לשם אבי
הגור והנהגות סומני
פסקי ר' ג' הלכות
אשכנזים לשם ספר
אגנה

א (א) אסור לומר (ב) על שום (ג) [ב] בהמה, בין חיה בין ישהוטה, (ג) 'בשור זה לפסח', לפי שנתקנה שהקדישו מחיים לקרבן פסח ונמצא אוכל קדשים בחוץ, (ד) 'אָלָא יאמר 'בשור זה ליום טוב': הגה יקרי מקלס (ה) פרוש, שלם על ראשו ועל קרעיו ועל קרבו', אף-על-פי שלא פירש ואמר 'בשור זה לפסח', אסור לעשותו (טו) גדלקמן ריש סימן תעו. 'אָבָל (ו) מתר לומר 'חשים אלו לפסח':

תע שהבכורות מתעניין בערב פסח, וכו' ג' סעיפים:

א (א) 'הבכורות מתעניין בערב-פסח, (ב) בין בכור מאב לבין בכור (ג) [ב] מאם. יגוש מי שאומר

שערי תשובה

באר היטב

[ב] בהמה. נבחי"ט. ע"י מ"ש אצ"ו בבב"ש קהרובי פסחים דף נג שקחב לישב לשבת הבית, וע"ז שקחב דגרי מקלס אין אסור כ"א לאכלו בלילי-פסחים שנתקנה לשלם פסח באכיל לה. ואי שביק לה לקטר ולוקא אוקרא שרי נודיל אע"פ שצלה בלילי-פסח בשווא מקלס אין חשש רק על האכילה. ע"ש. וע"ז בשמלח"ת"ש"ה סימן ה האסור באומר בציצת שחיטה לשם פסח, היא מתקנה מדאורחא רק מדרבנן אסור, ע"ש ובת"ש סי"ג ב. וע"ז בש"ת הנה"ג כ"י סימן י"ז במי שראה אצל תפא"ד שחוט ואמר אל תפא"ד פסחה אשה נתון התפא"ד פסחה זה, תפא"ד לא תפסיד, וע"ז בנפתי-יחזקאל סימן י"ח שהצדקה הלוהים דתאומר בשור זה לפסח פטר בראי"ב באכילה כצ"ע הש"י ושי"י, ע"ש:

(ב) בהמה. ומהר"ל אסור אפלו עוף כל שקמינו טעון שחיטה, ותקרא זמרת היא שהחמיר, כי טרינא אין אסור אלא בכור הקרב על-גבי המזבח, הב"ח ומ"א. וא"ו קחב דאפילו בדגים ובה"ג אסור, דאפשר שהקדישו לרמי מדאמר לפסח, משא"כ גבי הים דצריכין שמינה אקרינן דמנפיקא לפסחא קאטר, ע"ש. ובד"עבד אם אמר בשור זה לפסח, כתב הפ"ח דאסור אף בנפחה, ע"ש. ובאמת דכריי עצמו סוהרים למ"ש ב"י"ד סימן ה, ע"ש. והע"ש והש"י מפורין אף באכילה, וכ"כ המ"א בשם הש"ן, אף שס"ס: וע"ז, דקא הב"ח מביא ראה סקמרא שאין עליה תשובה, לכן נ"ל דהג"ד וטלה יש להתמיר בד"עבד ובשאר בשור אין להתמיר, עכ"ל המ"א. והח"י פתב: נ"ל דהסקמטא שאר אחרונים דאין לאסור קלל בד"עבד [רקל שלא התנדב כדנדב המתנדבין אין בדכריי כלום], ע"ש. וע"ז בפר"ח ובתשובת שבותי-יעקב ח"ב סי"ד. וכתב המ"א: מה שנהגין לומר בליא בשור זה על פסח ליבא קפינא, דאם איתא שהקדישו הל"ל בשור זה לפסח, וכן הפוסק לומר פן ואין מקפידין. וכתב הרומק סימן

[ב] מאם, נבחי"ט. וכתב בש"י ד"א סימן י"ז: מי שנולד לו בן בכור בליל י"ד, אם נולד קדם חצות לילה ותיב קאב להתענות עבדו אבל אחר חצות לילה אינו מתענה, מ"ן שהתענות הוא זכר להצלה בכור ישראל ועל אפיו שנולדו אחר חצות לא תתם העונה א"י בכריי הצרים, ויבא ראה מ"ש אבל נפתי: וה"ו פת"י הלילה כ"י וכתב ביום חת"י כ"י, אפר רבי יוחנן אנפ"י שהו פת"י תלולת נפש מינה מפרפרת האת לכם, מה טרח זה, עכ"ל. והח"י מושב המנהג שאין נהרין בזה, ע"ש:

(ב) מאם. בין דתרי עכ"פ בכור או לנתלה או לפטר קום לפדיון, ומה"ט קחב המ"א דהכ"א אחר נפלים צריך להתענות דתרי בכור לנתלה. ולפי"ז צ"ע ביצא דפן ותפא אחריו ולא תרי בכור הו לנתלה וכן לפדיון אם צריך להתענות, ע"ח"י. וכתב בתשובת מהר"ל סימן י"ד דבכורים פהגים ולוויים

משנה ברורה

לומר 'הילך מעות תללו וקנה לי בהם בשור לפסח'. ואם אמר 'קנה לי בהם בשור על פסח, משר, וכנ"ל: (ד) 'אָלָא יאמר וכו'. דהתנו קשקונה א' בשמלח"ת: (ה) פרוש, שלם וכו'. רוצה לומר, לצלותו שלם, ראשו וכו'. (ו) בערב-פסח אחר חצות או בלילי-פסח. והנה לקמן בקימן תעו מבאר האסור על אכילתו ובאפלו צלאו פמה זמ"ס מקד"ס⁶⁰, וכאן באר שגם (א) עשייתו בזמן פסח אסור, מ"ן שצ"ע"א צ"צן צלית הפסח מפ"ש: (ו) מתר לומר 'חשים אלו לפסח'. דכ"ן דלא דמי קלל לקדשים, לא אמרין שמקדישן למקדן ולקנות בהמיהן פסח, אלא בננתו לומר: אצניעם ואשקמם מידי חמנין לאכלן בפסח:

משום סכנה, פכר נשו בו רבים ושטר פקאים ה"ס, (ל) ובאפלו בערב שבועות המיר באלה רבה לשצווי הרופאים בחלי שגש בו סכנה, אכל בלאו הכי לא:

א (א) אסור לומר וכו'. הינו (א) לכתחלה, אכל בד"עבד אין לאסור הבשור באכילה⁶¹: (ב) על שום בהמה וכו'. הינו, (ג) אפלו הוא קטן וגם אינו גרי וטלה, דלא חזי לפסח, גם-כן אסור, דיתקדישו (ג) שהקדישו מחיים לקנות מדמיו קרבן-פסח⁶², (ד) ובשואבולו נראה כאוכל קדשים בחוץ. ועל-פ"ן לא יאמר לחברו 'צלה לי ורוצ לפסח', והנה מלשון המחבר משמע דדוקא בהמה, שהוא מין הקרב על-גבי המזבח, וש פוסקים שפחמירין גם על (ה) עופות (ו) ודגים, דאפשר שהקדישן לרמי מדאמר 'לפסח'. והנה אף שהרבה מקלח בזה ויסיבירא להו נדעת המחבר, (ז) מכל מקום לכתחלה טוב לזהר שלא לומר 'לפסח'. וכתבו האחרונים, דמה שנהגין לומר (ח) בלשון אשכנז 'בשור זה על פסח', אפלו אמר פן בגרי וטלה, ליבא קפינא⁶⁴, דאם איתא שהקדישו הנה לה לומר 'בשור זה לפסח': (ג) 'בשור זה לפסח'. והוא הדין (ט) שאסור לאדם

שער הציון

(ל) חייאנא, וכן פתב הפר"י מ"ג: (ב) עלת-שפת וש"י והק"עקב ונפתי-יחזקאל ומאמר-קדושי, וכן הביא בכתרי-וסף בשם הראשונים, ולא פ"ח ומגן-אברהם ופרי תנ"ש שמחמירין בד"עבד⁶⁵: (ג) כגון-אברהם והג"א: (ד) כגון-אברהם לישב דברי השלחן-צרוף המקדשים: (ד) ולא יוכלו לתלות שפדה אותו בשאר קדשים, דכ"ן שראוי להיות קדוש קדשת הגוף, נחקדש ואין לו פדיון [מ"א]: (ה) מהר"ל: (ו) אליהו ודשא: ומה שאין כן גבי הים דצריכין שמינה מהמין, אמרין דמנפיקא לפסחא קאטר ולהכי קאלין בהו, כמו שקחב המחבר: (ז) חק-יעקב: (ח) והוא הדין אם אמר פן בלשון-הקדש [פמיא וח"א]: (ט) פוסקים בשם ירושלמי: (י) אחרונים: (יא) ט"ו ושי"א. ולשון הנ"מ"א ששם 'גדלקמן ריש סימן תעו': אינו מקרנה קל-קף [פמיא]: (ב) טור: (ג) שם: (ד) דגול מרובה וכאר היטב:

(ל) חייאנא, וכן פתב הפר"י מ"ג: (ב) עלת-שפת וש"י והק"עקב ונפתי-יחזקאל ומאמר-קדושי, וכן הביא בכתרי-וסף בשם הראשונים, ולא פ"ח ומגן-אברהם ופרי תנ"ש שמחמירין בד"עבד⁶⁵: (ג) כגון-אברהם והג"א: (ד) כגון-אברהם לישב דברי השלחן-צרוף המקדשים: (ד) ולא יוכלו לתלות שפדה אותו בשאר קדשים, דכ"ן שראוי להיות קדוש קדשת הגוף, נחקדש ואין לו פדיון [מ"א]: (ה) מהר"ל: (ו) אליהו ודשא: ומה שאין כן גבי הים דצריכין שמינה מהמין, אמרין דמנפיקא לפסחא קאטר ולהכי קאלין בהו, כמו שקחב המחבר: (ז) חק-יעקב: (ח) והוא הדין אם אמר פן בלשון-הקדש [פמיא וח"א]: (ט) פוסקים בשם ירושלמי: (י) אחרונים: (יא) ט"ו ושי"א. ולשון הנ"מ"א ששם 'גדלקמן ריש סימן תעו': אינו מקרנה קל-קף [פמיא]: (ב) טור: (ג) שם: (ד) דגול מרובה וכאר היטב:

הלכות פסח סימן תע

(ג) שאפלו (ד) נקבה בכורה מתענה (ה) ואין מתנהג פן (מהרי"ל): ב יאם חל (ה) ערב-פסח בשבת, יש אומרים שמתענים הבכורות (ג) (ו) ביום חמישי, ה'וש אומרים (ו) שאינם מתענים כלל: הגה אכל יש לנהוג בפסחא הראשונה, ונהגין (ח) כשהאב בכור, (ז) (ט) האם מתענה פתח בנה הבכור קשצנן קטן; ואם אין האב בכור, הוא מתענה בעד בנו (י) עד שגדל: ג (יא) היאסטינים מתענה בערב-פסח כדי שיאכל מצה להאבין:

ד תומת דעין וכו' כתבו ה'לכות והענין קצת פ'תורי מילין ה שם קצת אבוי ו מהא דרב ששח קטנים ק"ח

שערי תשובה

בהם עד הפקר, ואם אימא לישף ד'יום הפתוי הווי איהם שפולרו פתצי תפלה ואליף, איצ"כ דצל אלו לא תיה התנהג כלל, ושנה ראשונה יתיה נקי פי בלא"ה אין לחתמיר במנהג זה דמיש פת"י, ע"ש, ובכרי"י פקפק פנה לפי סכנתו דצל בכור פון ומו אבוי ונענה בע"פ, וא"כ מה דקף שפולד אחר הענה של ליל ע"פ, פון דפסת בכורים הנה בגל"פסח איב גם על שפיוצא קנה שפולד אסר הענה ליל י"ד נקח הנהגה, אלא שפקדימין התענית דאי"א בדי"ט כ"י, אף ב'קרבן-תנאל בלא"ה חולק על השבויי בזה וס"ל דכל שהבכור אינו ערוך פן ל' אין להתענות בשבילי פון שלא יצא מכלל פסק סגל, וכי סיד שפוקה יותר חייב על האב מלפדות בנו הבכור כ"י, וחסרה דאמא ליד' קלא היא שמתענה במסן ובדע"ט ללא צורך, עכ"ל, ובכרי"י דספי סבכ תהלין בעד חטב"י, ישאני פירון אכור חטבי אפר בתפנא כ"י, ואין להיש משום ניסן ויעייט דקפי נהוג טעמם פ'רטיפי נקא, ע"ש, ונראה ונדאי אין ר'אה מבכור כמיש הכרי"י דספי, משא"כ בזה דרב ו'רות אין נפלים ולכן יש לו להתענות שהתענית זון בעד' יהיא וקר' העולה בכור ישראל כמ"ש"ל, ומיש בשבויי ח"ב, כיכ גיב' דגדול מרובקה, ועין פ'שב יצאב בהפילה ת"ד ג' תר"ש"ם ונפר פ'רות הק"ל, הוא אחריו בכור לנקחה וזיב להתענות בע"פ כמיש הבני"א, ע"ש:

באר היטב

צריכין להתענות בע"פ אף שהוא רק בכור מאם דנקצא דאינו בכור לנתלה ולא לפירון אפ"ה צריך להתענות, ונעין בהשכות שבות דעקב ח"ב סימן טז שכתב דהפן שפולד אחר נפל פן ט' חי שפת חוף שלשים, שאין צריך להתענות, ע"ש, גדול הבית אי"צ להתענות, אי"פ שגם בהם הוסה הפכה לא סחמירין פלי האי טור ומתיר"ל, קתב בשבתי"א: אם יש עשנה בכורים ומתפללים יחד, כשפוקיר הש"ץ התפלה יאמר הש"ץ עגנו בש"ת, ע"ש, וכ"כ ספר"ח שיאמר עגנו בש"ת, ע"ש, ומ"א קתב דאין נכון לעשות פן, דהוי פת"י: (ג) נקבה, וכתב פ"ח: ונכון לעשות פן, אכל במדינות אלו נתפשט הפנהגה קרמ"א שלא להתענות נקבה בכונה: (ג) ביום חמישי, ואם חל ע"פ בע"ש מתענין בע"ש, וכתב מהרי"ל בתשובה סימן קעג דתענית בכורים צריך למשלים דהוי ת"צ, וצ"ל ס"ס ומש משי"ש, ואם קשה להם התענית ביום זה פון שאין רשאי לסעד טרם בדיקה המין ויש בכורים שצריכין לבדק תרבה תדרים ונב"ש"ג: מצוה היא, כדי שיבדק דתהו, יטעם טעמיה בעלמא או יצוה על סעודת בריית מילה והתפחד תע"ב, עכ"ל, וכתב מה"א: ובמדינתנו נהגו להתמיר, ובתשובת חו"ת השני סימן כה סתב דבעל-בית וסנדק ואבי הפן מתרים לאכל על הפילה וספרעו תענית אחר כטו בעשית-ימית-תשובה או המתענים בה"ב, או יתיר דר', ופר"ח כתב דהמקל בכורים אף בלא התנהג בסעודת מצוה לא הפסיד, ע"ש, וא"י פתב: כשמתענה בשביל בנו אחר לאכל על הפילה אף אותו שאינו פצל-בית, ע"ש, ועת"י: (ז) האם, ומש"ס מהרי"ל פתבו דאי"צ להתענות, ובמקום צער וכ"ש טעפרות ופניקות יש

משנה ברורה

להתענות, (ד) נאפלו אם היו רק בכורים מאם ונקצא דאינם בכורים לנתלה ולא לפירון, אפלו הכי בכור מקרי, קתב מהרי"ל, דתענית בכורים צריך להשלים (הנינו עד צאת הפוכבים, ובדלעיל סימן רמ"ט), דהוי תענית צביר, ונראה דאם חש בראשו או בעיניו (ס) אין צריך להתענות, וכן נראה עוד, דבאדם שהתענית קשה לו ואחר התענית אין יכול לאכל רק דברים קלים ובשעור מועט מאד, וקורב הדבר שעל-ידי"ה לא יוכל לקום אכילה מצה ומרור ושהנת ארבע פוסות פתוקנם, מוטב שלא להתענות כדי שיקום מצות הלילה פתוקנם, ומכל מקום בנה ובזה טוב יותר (ו) שיאכל רק מיני תרבי"א⁴⁸, הבכורים אומרים עגנו ב'שומע תפלה במנהג פשמתענים, ואם עשנה בכורים מתפללים בסוד ואחר מהם שלית-צבור, כשמתחזיר התפלה יאמר עגנו (י) ב'שומע תפלה פירן פעניתי יחיד, ומקל מקום לבחילה טוב שלא יתנה הבכור שלית-צבור כשעשנה בכורים מתפללים יחד, (ח) פי יש אומרים שאין נכון להנפיר התענית בצבור בתורת התפלה פירן שהוא חדש ניסן⁴⁹: (ג) שאפלו נקבה בכורה, שפפת בכורות היתה גם עליה, פראי"א במדרש: (ד) ואין המתנהג פן, שהתורה (ט) לא נהנה קדשו בכורות לנקבה לשום דבר: ב (ה) ערב-פסח בשבת, ואם חל בערב-שבת, (י) יתענו באותו יום: (ו) ביום חמישי, ולא ביום ששי⁵⁰, פירן שאינו נמנו, טוב יותר לרחות על יום חמישי⁵¹, ואם קשה להם התענית ביום חמישי משום דצריי לבדק התמץ בלילה, ולפעמים יש לו תרבה תדרים לבדק ואינו רשאי לסעד קדם הבדיקה, (יא) יטעם מעט

לקדם הבדיקה, או יצוה לאחר לבדק והם יאכלו⁵²: (ז) שאינם מתענים כלל, דבתענית זה (יג) שאינו אלא מנהגא, פירן דנדחה ידעת: (ח) כשהאב בכור, ונתעניתו עולה לעצמו: (ט) האם מתענה, ויש מהפוקקים שכתבו דאין צריכה להתענות, דתענית האב עולה גם בשביל בנו, ובמקום שמתענות יש להקל, וכל שכן אם היא מעצרת או מניקה ומצטרפת מן התענית, יש להקל אף אם אין לה בעל שהתענה בשביל בנה, וכן יולדה, כל שלשים יום אין לה להתענות צבורו בכל גוני (אחרונים); אכן (יג) אם התחילה פעם אחת להתענות צבורו הוי נדר וצריך התנהג⁵³: (י) עד שיגדלו⁵⁴, ובכור שלא נתמלאו לבנו שלשים יום אין צריך להתענות (יד) בשבילו, ולענין אם מתרים הבכורים לאכל בסעודת מצוה, תלוי במנהג המקומות: (טו) יש מקומות שנהגו להתמיר⁵⁵, ולפי זה אם רוצה לאכל על סעודת פיריו הפן או בריית-מילה צריך התנהג (דהתנהג תשיב כמו נדר), לבר הפולה והסנדק ואבי הפן יכולים לאכל (טז) אף בלי התנהג, דיום-טוב שלהם הוא⁵⁶, ואף-על-פי-כן צריכים לפרע תענית אחר אחר הפסח, ויש מקומות שנהגו הבכורים להקל ולאכל בסעודת מצוה⁵⁷, וכן גידהין כהיום בכמה מקומות במדינתנו להקל⁵⁸ ולאכל אף בסעודת סיום מסכת⁵⁹, (יז) ואף שהבכורים בעצמן לא למרו את המסכת⁶⁰, מקל מקום פירן שאצל המסים הוא סעודת מצוה מצטרפים לסעודת⁶¹; והמהנהג, שמתקצצים להמסים קדם ששים⁶² וממסים לפניהם המסכת, ושומעים ומצטרפים עמו בסימומ⁶³ ואחר-כך עושין סעודה⁶⁴: ג (יא) היאסטינים, פרוש, איש מפנק,

שער הציון

(ז) אחרונים, ומטעם דבכורים מקרי, רק חתנא פטרינהו מפירין: (ח) צין סימן חרפו פת"י: (י) שיצא ידי תענית, זה עליפי שיטת רבנו יחיאל, מוכא במקרי, עין שם: (י) שיינר-קנסת-הגדולה ופרי תדש ואלהוה ווסא וחק-עקב: (ט) עלת-שבת ומגן-אבנכם: (ט) הגר"א: (י) אחרונים: (יא) אחרונים, ושעור חטימות צין לעיל סימן רלב"א: (יג) מה שאין פן במענית הוכחה: (יג) אחרונים: (יד) חדושי רבי עקיבא איגו בשם קרבן-תנאל: (טו) אחרונים: (טז) וכן יכול לאכל שם מי שמתענה בעד בנו הבכור אף שאינם במצלי ספרות (אחרונים): (יז) פן הדיא בתשובת חת"י צ"ח: (יח) פן הדיא בתשובת חת"י צ"ח: (יט) פן הדיא בתשובת חת"י צ"ח:

(ז) אחרונים, ומטעם דבכורים מקרי, רק חתנא פטרינהו מפירין: (ח) צין סימן חרפו פת"י: (י) שיצא ידי תענית, זה עליפי שיטת רבנו יחיאל, מוכא במקרי, עין שם: (י) שיינר-קנסת-הגדולה ופרי תדש ואלהוה ווסא וחק-עקב: (ט) עלת-שבת ומגן-אבנכם: (ט) הגר"א: (י) אחרונים: (יא) אחרונים, ושעור חטימות צין לעיל סימן רלב"א: (יג) מה שאין פן במענית הוכחה: (יג) אחרונים: (יד) חדושי רבי עקיבא איגו בשם קרבן-תנאל: (טו) אחרונים: (טז) וכן יכול לאכל שם מי שמתענה בעד בנו הבכור אף שאינם במצלי ספרות (אחרונים): (יז) פן הדיא בתשובת חת"י צ"ח: (יח) פן הדיא בתשובת חת"י צ"ח: (יט) פן הדיא בתשובת חת"י צ"ח:

הלכות פסח סימן תע

ביאורים ומוספים

במשניב לעיל (סי' תלא ס"ק ו) שהרבה פירות מותר לאכול רק בחצי שעה שקודם המדיקה, אבל משנהגוע זמן הבדיקה, אינו נכון לשהות הרבה גם על ידי אכילת פירות.

ולענין שתיית משקה משכר, כתב במשניב לעיל (סי' רלב ס"ק לה) לגבי שתיה קודם תפילת המנחה, שאסור לשתות יותר מכביצה. ואף שלענין ישיבת סוכה הוא שיעור עראי, מימ קודם שיתפלל אסור לשתות כשיעור זה, שיש לחוש שמא ימשך בשתייתו.

(משניב ס"ק טו)

הני נדר וצריך הפנהגות.

(12) וכתב השו"ע הרב (ס"ה) שנחשב כנדר רק אם בפעם זהו שנהגה כן היה בדעתו לנהוג כן לעולם עד שיגדל הבן וכן מתבאר לקמן (סי' תקצו ס"ק ו).

(משניב ס"ק י)

עד שישגדלו (וכו', יש מקומות שנהגו להקמיר¹⁴) וכו', יכולים לאכול אף פלי הפנהגה, דיימטוב שלקדם הוא¹⁵.

(13) ומי שיש לו שני בנים קטנים ושניהם בכורות, האחר בכור לאביו והאחר בכור לאמו, כתב השו"ע הרב (ס"ד) שהתענית של האב עולה בעד שניהם.

ואם הבן הבכור הוא שוטה, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני פסח פ"א ס"ק ז) שכל עוד שלא יתפקח הבן, צריך האב להתענות בעדו.

(14) אמנם, לענין עשרת ימי תשובה ימי תענית בה"ב שאירע בהם ברית מילה, כתב הרמ"א לקמן (סי' תקסח ס"ב) שמצוה אף על הנהגים להתענות בהם לאסול בסעודת המצוה ואין צריכים התרה, כיון שבאופן זה לא נהגו להתענות.

(15) ומטעם זה מצאנו בעוד מקומות ששונה דינם של בעלי הברית, כגון בשו"ע לקמן (סי' תקנ"ט ס"ט) לגבי תענית תשעה באב שנודתה, שאחר תפילת מנחה מותר להם להתרחץ ולאכול, וכן לגבי אמירת תחנון במנחה, כתב המשניב לעיל (סי' קלא ס"ק כה) שבעלי הברית אינם אומרים אותו גם אם מתפללים אחר ברכת המזון של סעודת הברית.

וחתן בשבעת ימי המשתה, הורו הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי חט"ז עמ' פו) והגר"י קרליץ (חוט שני פסח פ"א ס"ק ז) שאינו מתענה תענית בכורות [ולא הזכירו שהוא דוקא אם מתקיימת סעודת מצוה לכבודו], ובטעם הדבר ביאר הגר"י קרליץ (שם) שהתענית תפריע לו למצותו.

(משניב שם)

שנהגו הבכורים להקל ולאכול בסעודת מצוה¹⁶, וכן נוהגין פה"ס בכמה מקומות במקדינתו להקל¹⁷ ולאכול אף בסעודת סיום מסכת¹⁸, ואף שהבכורים בעצמן לא למדו את המסכת¹⁹, מכל מקום כיון שאצל הקטנים הוא סעודת מצוה מצטרפים לסעודת²⁰.

(16) ובטעם הדבר כתב הפרי"ח, שנראה שלא קיבלו עליהם תענית זו אלא על דעת שאם תארע סעודת מצוה יוכלו לאכול בה, ולכן המיקל לאכול בה בלא התרת נדרים לא הפסיד.

ואף סעודת פריון הבן שלא בזמנו, כתב החיי אדם (נשמת אדם שבת כלל א ס"ק א) שהמנהג ביולנא על פי הגר"א, שהבכורות אוכלים בה בערב פסח.

(17) ובטעם הדבר שהקילו בזה בזמנינו, כתב הערוך השלחן (ס"ה) שהוא מפאת חלישות הדור, ובערב פסח הטורח רב, וגם אכילת

המשך במילואים עמוד 30

(משניב ס"ק ב)

טוב יותר שיאכל רק מיני פריגיא²¹ וכו', כיון שהיא הנ"ש נוסף.

(6) ובכל האופנים הללו שקשה לו התענית, הורה הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"א עמ' טו) שישתדל להשתתף בסיום מסכת, ולהיפטר בכך מחובת התענית (במבואר להלן (ס"ק ז)), וכן דעת הגר"ש אלישיב (קונטרס הליכות והנהגות על הלכות פסח עמ' 23).

(6) ולענין לקרוא בתורה פרשת ויחל, כתב בבית הלל לקמן (סי' תקסו ס"ב ד"ה ויש) שאין לקרוא, ואף אם יש שם עשרה בכורות המתענים.

(משניב ס"ק ז)

שקתורה לא נקנה קדשתו בכורות לנקבה לשום דבר.

(7) ואשה שהיא בכורה ונהגה להחמיר ולהתענות תענית בכורות, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ב תשובה ב) שמימי אב יביאו לה מאכל מסעדות סיום מסכת, יכולה היא להקל להפסיק את התענית אף על פי שלא שמעה את הסיום, כיון שהמנהג הוא שאין מתענות.

(משניב ס"ק ו)

ולא ביום ששי²², כיון שאינו זמנו, טוב יותר לרחות על יום חמישי²³ וכו', או יצנה לאתר לדיק נהם יאבל²⁴.

(8) ולענין תענית בכורות שהוקדמה ליום חמישי, וסיים הבכור מסכת ואכל מסעודת המצוה, הורה החזו"א (חוט שני פסח פ"א ס"ק ו) שאין הבכור צריך להתענות ביום ששי, וביאר הגר"י קרליץ (חוט שני שם) שאפילו לדעת הרמ"א לקמן (סי' תרפו ס"ב) לענין תענית אסתר שהוקדמה ליום חמישי, שהאוכלים בסעודת ברית באותו יום צריכים להתענות ביום ששי, מימי כאן אין הבכור צריך להתענות, כיון שתענית זו אינה אלא מנהג וגם יש אומרים שכשחל ערב פסח בשבת אין צריך כלל להתענות.

(9) ובכור שאינו יכול להתענות ביום חמישי, הורה הגר"י קרליץ (אמרי שפר עמ' רמה) שישלים את התענית למחרת ביום ששי, והוסף, שלכתחילה צריך באופן זה לקבל עליו תענית ביום חמישי בתפילת מנחה, ובדיעבד אין הקבלה מעכבת, כיון שיום ששי הוא יום השלמה קבוע לבכורות.

ומי שאין באפשרותו להשתתף בסיום מסכת ביום חמישי, כגון הנוסע לעבודתו באשמורת הבוקר, הורה הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי חט"ז עמ' טו, ובאמרי שפר שם) שכיון שהיא שעת הדחק [שעבוד הוא יום עבודה רגיל] יכול להקל בשנה זו [שהתענית מוקדמת] ולעשות סיום ביום רביעי בלילה, וכדעת שו"ת חזת יאיר (סי' ע) שבסעודת סיום גם היום שלאחריה בכלל השמחה, וראה מה שכתבנו להלן (דע' 20).

(10) וגם כשאינו בודק בעצמו, כתב לעיל (סי' תלב ס"ק ח) שעל כל פנים יסייע לדבר, שמצוה בו יותר מבשלוחו.

(שעה"צ ס"ק יא)

ושעור השפיטה עין לעיל סימן רלב²⁵.

(11) השם בשו"ע (ס"ג) כתב לגבי אכילה קודם תפילת המנחה, שמותר לאכול פירות, וכן מותר לאכול פת כביצה, בדרך שאדם אוכל בלא קבע. והוסף במשניב שם (ס"ק לד.) שהוא הדין שמותר לאכול תבשיל העשוי מחמשת המינים אם אינו קובע עליו.

ולגבי אכילת פירות, כתב המשניב (שם) שמותר לאכול אפילו הרבה מהם, שאין זה נחשב סעודה, אמנם לגבי בדיקת המין, כתב

מילואים

הלכות פסח סימן תסו

המשך מעמוד קודם

[שעה"צ ס"ק יא]

לענין תערוכות טעוה קשים אף לאכל התקשיל פצמו¹³].

13 כפי שכתב במשניב להלן (סיק לט) בשם כמה אחרונים.

[שעה"צ ס"ק יז]

כדי שלא יבוא לקמור ליקרא¹⁴].

14 ואף על פי שיתכן שהנכרי ימכרו לישראל לאחר שישעה הדגן שיעור מיל, ביאר המקור חיים (ביאורים ס"ק ג) שמימי הראיל האיסור למכור דגן חמץ לנכרי אינו משום שאם ישראל יקנה את הדגן הרי הוא מכשיל, שהרי הלוקח עושה כדון שיש לו לסמוך על כך שרוב הדגן שבעולם אינו חמץ, אלא הטעם הוא משום ביטול איסור לכתחילה, שהמכור מבטל את הדגן החמץ ברוב הדגן שבעולם שאינו חמץ (ראה שם ס"ק א) משום כך קודם שהחמץ הדגן, שעדיין אין עליו שם איסור, מותר למכור לנכרי.

הפסה, כתב בשו"ת שיבת ציון (סי' ט) שאף על פי שקודם שהחטיה נרקבת באדמה היא מחמיצה, מימי באותה שעה היא כבר מטריחה ופסולה מאכילת כלב, וכעין זה כתב בשו"ת חתם סופר (אריח סי' קד) [אולם כתב שמנהג יפה הוא מה שנהגים למוכרן לנכרים], גם בשו"ת שואל ומשיב (מהר"ת היא סי' ח) צידד שמותר, אולם מטעם אחר, עיי' שם. מאידך, בשו"ת מהר"ם שיק (אריח סי' קצו) כתב שאסור לעשות כן, לפי שהחטיה מחמיצה לפני שהיא מתעפשת ונרקבת. גם בשו"ת יהודה ועלה (אריח סי' ק) כתב שאסור לעשות כן.

[שעה"צ ס"ק יז]

דקשיל שהוא רק תערוכות טעוה דנפנן לא מחמירין עליה¹⁵].

15 בלומר, אף על פי שכתבשיל החטיה מינח ניחא, ואם כן לכאורה היה ראוי שיהיה דינה כדון דגן שנטבע ולא כלתיתה, מימי הואיל וטעם החטיה שנבלע בתבשיל אינו אלא 'משוה', לא מחמירים בו לאסור אם היא לא נתבקעה [לדעת השו"ע להלן (סי' ט)] או נתרכבה [לדעת הרמ"א שם].

הלכות פסח סימן תע

המשך מעמוד 156

הולמוד מסכת שלא לפי הסדר, כתב בשו"ת מנחת יצחק (שב אות ה) שנחשב סיום מסכת, שהרי יש לו שמחת הנפש שזכה לזה, וכן כתב בשו"ת אור לציון (שם).

וכמה אנשים שודלקו ביניהם את לימוד המסכת, דעת הגר"ש אלישיב (רלה ומשקה עמ' שיה הע' 3) שאינו נחשב לסיום.

ומסכת שאין בה אלא משניות בלא גמרא, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שאין לערוך עליה סיום, ומימי על מסכת תמיד אפשר לעשות סיום, אף שאין בה אלא מעט גמרא, וכן דעת הגר"ש אלישיב (אריחות רבנו שם) הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פניה אות יז), וסיום סדר משניות, דעת הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ז עמ' כז) שנחשב סיום, ולענין מסכת קנין, ראה מה שהובא בשם הגר"ש קניבסקי בספר דרך שיחה (ח"ב עמ' שנא).

וסעודה לרגל סיום לימוד ספר מקרא בעיני בחבורת אנשים, כתב בשו"ת אגרות משה (אריח ח"א סי' קנ) שנחשבת לסעודת מצוה, הוסיף, שהוא כתנאי שלמדו כפי הפירוש האמיתי כמו פירוש רבותינו הראשונים, אבל לא כשלמדו פירושים מאנשים דעלמא, שכן לא תמיד מכוונים הם לפירוש האמיתי, ובהרבה מהם יש גם כעין גילוי פנים בתורה שלא כהלכה.

וכעין זה הורה הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי שם), שהמסיים לימוד ספר מספרי ה"ך נחשב כסיום מסכת, ופטר מן התענית, ובשו"ת האלף לך שלמה (אריח סי' שפ) כתב, שהיינו רק אם למד את הנביא לפי תומנו וסיים בערב פסח [גם אם אין בו הרבה פרקים], אבל לא אם למד כדי לעשות סיום [נשנה דינו מהלומד מסכת, שמשום מעלת הלימוד נחשב לסיום אף אם למד רק לצורך זה].

19 וכבוד הסומך על השתתפות בסעודת סיום מסכת, כתב הכן איש חי (ענה א' פ' צו אות כה) שעריך הוא לשמוע את הסיום ולהבין את הגאמר שם.

וקטן המסיים מסכת, הורה הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"א עמ' נ) שפטר את עצמו ואת אביו מהתענית, וכן אחרים המשתתפים בסיומו של הקטן פטורים, וכן קטן המשתתף בסיום ומכין את הנאמר בסיום,

המורר בלילה אינה יפה לבריאות, החשיכו את עצמם כאינם יכולים להתענות, וסמכו על כך שהענית זו כלל לא נזכרת בגמרא, ושכן מסקנת הירושלמי (פסחים פ"א ה"א) שאינו צריך להתענות, ואינו אלא מנהג על פי מסכת סופרים (פכ"א ה"א).

18 ומה נחשב לימוד שעליו ראוי לערוך סעודת סיום, הורה הגר"ש קניבסקי (אריחות רבנו ח"ב עמ' נז) שהוא באופן שהבין את סוגיות הגמרא, גם אם לא למד פירוש רש"י ותוס', אבל אם רק קרא מבלי להבין, אינו נחשב סיום, וכן דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פניה אות ה) שידור פסח כהלכתו היא הוספות עמ' קצט) שכדי לעשות סיום צריך להבין את כל סוגיות המסכת [אפילו בהבנה שאינה לעומק], ולא די ברובה, ובשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ב תשובה א) כתב, שיכול לעשות סעודת סיום רק אם למד את הגמרא בהבנה עם פירוש רש"י.

וגם מי שהוא חריף ולמד את כל המסכת ביום אחד, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' צג אות ב) שנחשבת סעודת הסיום סעודת מצוה, המסיים מסכת שידוע שיש בה כמה השמטות מהצנורה, כתב בשו"ת ארץ צב (ח"ב סי' ער) שנחשב לסיום אף לענין בכור בערב פסח שראוי לאכול בסעודת הסיום, כיון שההשמטות אינן מצויות אצל רוב בני התורה, ואין המסיים עתיד ללמנן, אין זה מגרע משמחתו. ודעת הגר"ש קניבסקי (במכתב לגליון דרשו מס' 3) שנחשבת סעודת סיום וראוי לומר את התפילה שאומרים בסיום, אך הסתפק אם מועילה כסעודת סיום שבערב פסח.

ומי שכלימדו קרא איזה שורות בהרחוק מבלי להוציא את המילים בפיו, או אפילו השמיטן, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שנחשב שסיים את המסכת, וכן הורה הגר"ש איערבך (הליכות שלמה פסח פ"ח סי' ג), שהואיל והשלים לימוד רוב המסכת בכל סוגיותיה ועניניה, נחשב ככל סיום מסכת, שהרי סוף סוף הוא שמו בשמחת סיום המסכת. ודעת הגר"ש קניבסקי (במכתב שם) שנחשבת סעודת סיום וראוי לומר את התפילה שאומרים בסיום, אך הסתפק אם מועילה כסעודת סיום שבערב פסח.

מילואים הלכות פסח סימן תע המשך מעמוד קודם

יאלום לגבי תענית בסודות בערב פסח, הורה הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"א עמ' 6) שנהגים להקל בזה.

23) ומי שלא השתתף בסיום, כתב לקמן (סי' חקנא ס"ק עה) לגבי תשעת הימים, שמי ששלחו לביתו בשר או יין מסעודת סיום, אסור לו לאכול מהם.

ובענין שיעור האכילה שיש לאכול בסעודת המצוה כדי להחשב כמשתתף בסעודה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' מה) שאין לסמוך על שתיית יי"ש וכיוצא בזה, אלא ראי לאכול שם שיעור אכילה. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ב תשובה א) שיש לאכול לפחות כוית מונחת או רביעית י"ן. והוסיף, שיתכן שאף אכילת כוית תמרים נחשבת סעודה לענין זה.

ובכור ששמע סיום מסכת מאהר ולא השתתף בסעודת המצוה, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שאינו רשאי להפסיק את התענית. מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (שם) כתב, שעל כל פנים לכתחילה יש לאכול מסעודת המצוה, כיון שנחלקו הפוסקים בטעם הפטור מתענית מחמת סיום מסכת (אם הוא מחמת ההשתתפות בסעודה או משום שהוא יום טוב של המסיוס), וכן דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה פ"ח סי' א) שלכתחילה יש לטעום מסעודת הסיום, ומימי גם אם לא טעם רשאי להפסיק תעניתו. וכן דעת הגר"ש אלישיב (סידור פסח כהלכתו פ"ד הע' 13). והביא הגר"ש קרליץ (חוט שני פסח פ"א ס"ק ז), שמנהג העולם לסמוך על השתתפות בסיום גם אם לא משתתפים בסעודה.

ואף אם המסיוס עצמו אינו מיוסב עמהם לסעודה, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם דבר הלכה אות א) שמימי מותר לשאר המשתתפים לאכול בה.

ואדם שלא שמע את הסיום, הורה הגר"ש קיביטקי (תשובות והנהגות ח"ב סי' ר"ז) שנהגו להקל בזה שישתתף בסעודה. וכן דעת הגר"ש קרליץ (חוט שני שם ס"ק ז אות ג). מאידך, מדברי הבן איש חי (שנה א פ"ו צו אות כז) שכתב, שבכור שלא סיים בעצמו את המסכת רשאי לאכול בסעודה אם מבין מה שאומרים בעת הסיום, משמע שאם לא שמע את הסיום לא יאכל. וכן הורה הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם פ"ח סי' א), שאם לא שמע את הסיום אינו נפטר מהתענית [אלא אם כן למד עם המסיוס מסכת זו, שכזה הוא שותף לשמחה ולכן יוכל להצטרף לסעודה גם אם לא שמע את הסיום], וכן דעת הגר"ש אלישיב (סידור פסח כהלכתו שם הע' 14) [אכן לענין סעודת סיום כתיבת ספר תורה, דעת הגר"ש אלישיב (קובץ פסקים ותשובות מהגר"מ גרוס, סי' מט) שגם בכור שלא כתב אות בספר תורה, על כל פנים כשערב פסח חל בשבת רשאי הוא להשתתף בסעודת הסיום].

ומי שסייע בעשיית סעודת הסיום, כתב הביד"ל לקמן (סי' תקנא סי' ד"ה וסיום) לענין סעודת סיום בבשר ויין בתשעת הימים, שרשאי לאכול בה. והוסיף השו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' מה), שהיינו אף אם לא היה בעת הסיום, ובפרט יש להקל בזה לענין תענית בכורות.

נפטר בזה מן התענית. וברעת הגר"ש אלישיב בענין סיום של קטן, ראה מה שהביאו בשמו בספר אשרי האיש (ח"ג פניה אות ז) ובקובץ פסקים ותשובות מהגר"מ גרוס (סי' ע אות י).

28) ולאכול בביתו אחר שהשתתף בסעודה, כתב לקמן (סי' תקסח ס"ק יח) לגבי תענית בדיב ותענית עשרת ימי תשובה, שנותר, שזינן שאכל בסעודה מצוה פקע ממנו חיוב התענית, אמנם קודם הסעודה אסור לאכול ולשתות בביתו [ובעלי הבית מותרים לאכול עוד לפני קיום המצוה, משום שהוא יום טוב שלהם].

ואף שבתענית ציבור הדין הוא שגם מי שאכל מימי חייב להמשיך בתענית [כמו שכתב השו"ע לקמן (סי' תקסח ס"א)], ביאר החז"ר (מעשה איש חי' עמ' ק"ג) ששמחת הסיום נמשכת בכל היום [וכשם שאצל שלמה המלך נמשכה שמחת סיום בניית בית המקדש במשך שבעה ימים]. ובשו"ת ארץ צבי (ח"א סי' עט) ביאר, ששאר תעניות מלבד שו"ת יום תענית יש בהן גם איסור אכילה, ואילו תענית בכורות אינה אלא יום תענית, וסעודת המצוה מתירה את חיוב יום התענית אבל אינה מתירה את איסורי היום [וכן מובא בשם הגר"ש קיביטקי (מעשה איש שם)]. אמנם ראה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' מה) שהקשה על חילוק זה וביאר באופנים אחרים].

ולעשות את הסיום וגם את הסעודה בליל התענית, כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) שלכל הרעות אינו נפטר בזה מתענית בכורות.

[משנ"ב שם]

וְהַמְנַקֵּה, שְׁמֵהֶם לְהַסִּיחַם קָרָם שְׁפִסְפִּים וְכוּ', וְשׁוֹמְרֵי וּמְצַדְקִים עִמּוֹ קְסִימוֹ²²¹ [אחר-כך עוֹשֵׂין קְעוּדָה²²²].

21) ולסמוך על שמיעת הסיום בטלפון, הורה הגר"ש אויערבך (מענין שלמה עמ' ב) שבשעת הדחק, כגון מי שאירע לו אונס ואינו יכול להגיע למקום הסיום, רשאי לסמוך על צידוק לסיים על ידי שמיעתו בטלפון.

22) ואם לא נודע לו לסיים מסכת בדרך לימודו, כתב לקמן (סי' תקנא ס"ק עג) לגבי סיום מסכת בתשעת הימים, שלא ימחר או יאחר בשביל זה. וכן כתבו בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' רסא) לגבי תענית בכורות בערב פסח, בשם הנרע ביהודה, ובשו"ת העקיא (מכתב יד, סי' סד לד), ובדומה כתב בשו"ת האלף לך שלמה (אר"ח סי' ש"ז), שאין מועיל לפטור מהתענית אלא סיום בזמנו דרך לימודו, ולא סיום שעייבהו עד ערב פסח. אמנם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' צג) כתב, שמנהג העולם למחר או לאחר את הסיום כדי שיוכל לסיים בערב פסח, ונראה שסמכו על דברי היעב"ץ (סידור בית יעקב דיני בין המצרים אשנב ב אות יד) שהממחר לסיים לימוד ספר יותר מכפי סדרי לימודו, הוא זריז ונשכר שהקדים עצמו למצוה, אך בתנאי שלא יגרע מעסק הלימוד, שאם אינו מבין מה שאומר אין זה נחשב כסיום.

ומי שכורך כלל אינו עושה סעודת סיום מסכת, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תקנא ס"ק עג) לענין תשעת הימים, שיתכן שלא יעשה גם אז.

הלכות פסח סימן תעא תעב

המשך מעמוד 158

לעיל (סי' רצא ס"ק כה) בסתם להתיר לאכול מיני טיגון שעושים ממצה כתרשה.

25) ששם התבאר לגבי ברכת הנהנין על פירורי לחם שנדבקים יחד על ידי מרק, שאם לא בישלם בקורה אלא טיגנס במשקה במחבת, משמע במגיא שאינו נחשב כבישול, ודינם כפירורים שלא התבשלו, ואילו

24) ולכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ג תשובה ג) שכערב הפסח ראוי להימנע מלאכול מצה מטוננת כל היום, וכן קציצות מפורזי מצה שלש אותם וטיגן במעט שמן ראוי שלא לאוכלו, כיון שלא התבשלו במים.

ולגבי סעודה שלישית בערב פסח שחל להיות בשבת, כתב במשנ"ב

הלכות פסח סימן תעא

עט באר הגולה

תעא בערב פסח אחר שעה עשירית אסור לאכל פת, ובו ג' סעיפים :

- א *אסור (א) לאכל פת (ב) משעה (ג) עשירית ולמעלה כדי שאכל מצה לתאבון. באכל אוכל (ג) מעט פרות (ד) או (ו) זרקות. יאכל לא זמלא כרסו מהם (יא) היא (ח) איסטניס שאפלו אוכל מעט סדיק לו באכילתו, הפל אסור (רמנו ירוחם). [*] *וינין מעט לא ישתה (י) משום דמסכד סעיד, אכל אם רצה לשתות (ז) יין (ג) הרבה שותה, מפני שקשהוה שותה הרבה (ח) גורר תאות המאכל :
- ב (ט) וקדם שעה עשירית מחר לאכל (י) מצה (ז) עשירה: הגה אכל מצה שיצאין בה בלילה (יא) אסורים לאכל (יב) כל (ס) יום ארבעה עשר (יג) סוף אלו עוברין בשם הרמב"ן והמגיד סוף ט.

באר היטב
 להקל מ"א נח"י. מיהו אם התענה פעם א' הרי כמו נדר הנקראתא בשקלים: קטן שהתחיל אכור לשקל ע"י אינו פוסק, עח"י. ונ"ל פשוט דאם אכור מתענה בשביל כבוד אשתו שמתה ויש לו עוד בן כבוד לאמו מאשתו שגתה, שא"צ אמו להתענות ושלח מעותיו בשביל שתיחם, וכן אם יש לאכור צער ואמו מתענה בשביל עצמה לאתן התענות להתענות אם היא נקבה, עולה ג"כ בשביל בנה, ח"י:

(ה) עשירית. הנינו מיד אחר ט' שעות הנינו רביעית היום, כי בטי שעות ומחצה הוא זמן תפלת מנחה קטנה, ובריש ערכי פסחים קאמר סמוך למנחה לא יאכל ומהני סמוך למנחה קטנה. והר"ן כתב דיש להקמיד מנחה מנחה גדולה דמהני כשש שעות ולמעלה וכ"כ מהר"ל וכן פסק הרמ"א לקמן בסיומן תולט סי"ג בהג"ה, ע"ש. ונח"י: (ג) זרקות. וה"ה פשר ודגים נמי שרי. והוספות בערוכין דף ס"ד פתחו דנרק חי מגור גריר אבל מבשל משכיר פדור גל, מ"א. ונח"י כתב דהתם קאי דרך קביעות אכילה דמהני ששולפתינו בו פת, אבל נרק לבד סמוך לאכל בין חי בין מבשל: (ג) הרבה. ולא ישתה כ"כ עד שיהא שבע כי ודאי קלוקל תאות המאכל, והואש געיד ע"ו. ט"ו: (ד) עשירה. ואם נלושה במיפרות עם מים ג"כ הרי מצה עשירה ואין יוצאין בה, ח"י וכו', ע"ש. וע"ל סימן תס"ג ס"ק ג': (ס) יום י"ד. אבל בליל י"ד מחר, ר"ן מפר, ר"ן וכו' ונ"י וא"ו. וקשנה"ג כתב דרביים נוהגין שלא לאכל מ"ח, ע"ש. וכתב המ"א: דמצה בפולה ונפוחה אין לאכלו בע"פ כל היום דשעה מצה היא, ע"י סוף סימן תס"א:

משנה ברורה
 שאם יאכל ביום אינו מאב לאכל בלילה, ונראה דאם חל ערב פסח בשבת (י"ח) אין בדיא לרחות לגמרי סעודת שבת בשביל זה, וכן שיתגר לאכל מעט, לצאת י"ד סעודה מצוה לבר:

א (א) לאכל פת. הנינו אפלו מצה עשירה, וקולקפה בסעדי ב: (ב) משעה עשירית וכו'. הנינו מהחלת שעה רביעית (ג) אחר תצות היום. (ג) ואפלו אם התחיל לאכל פוסק, בין שהתחיל באסור: (ג) מעט פרות. (והוא הדין (ג) בשור ודגים וביצים) וכהאי גוונא, אבל מהמשת המינים שמבשל במיפרות (ד) אסור, דסעיד: (ד) או זרקות. בין חי (ס) בין מבשל: (ה) איסטניס שאפלו אוכל מעט וכו'. וכן ה"ל לעיל בסיומן תע"א סעיף ג, אלא שאיסטניס דהתם הוא אפלו אם יאכל בפקר לא יוכל לאכל בלילה לתאבון, (י) וכן מנ"י באיסטניס שאם אוכל משעה עשירית ואילך שוב לא יוכל לאכל בלילה לתאבון: (ו) משום דמסכד סעיד. ומסתברא דבשחוח מבוט או על-כ"ל פנים מרב פוט לא סעיד ושרי: (ז) יין הרבה וכו'. ושתי בוסח של רביעית או רבן (ו) יש לחשב להרבה ושרי: (ח) גורר וכו'. ומכל מקום (ס) לא ישתה כל-כך עד שיהא שבע, כי ודאי יקלוקל תאות המאכל, (ט) וגם יוכל להשתפר ותכבול מצות הלילה: ב (ט) וקדם שעה עשירית וכו'. אכן (י) אם יודע שימשך סעודתו בחוף שעה עשירית, לא יתחיל לאכל אפלו קדם תשיעית: (י) מצה עשירה. הנינו שנלושה במיפרות, ולהכי מחר לאכל פתן שאין יוצאין בזה י"ד מצה בלילה, פמבאר בסיומן תס"ב. ועין שם במשנה ברורה, דאפלו לש גמנים וערב בה קצת מיפרות, נמי (י"א) אין יוצאין בה משום מצה (י"ב) כל שטעם מיפרות נרגש בה, ואם-כן לענין ערב-פסח מחר באכילה דהרי גמ-כ"ן מצה עשירה. וענין שם בסעיף ד בהג"ה, דבמדינות אלו אין נוהגין ללוש במיפרות: (יא) אסורים לאכל. מדרבנן, כדי שיהיה הפל לאכילתה בערב (רמב"ם): (יב) כל יום י"ד. הנינו (יג) מעמדה-השחרית. ויש נוהגים שלא לאכל מצה מראש-הדשים. וכתבו האחרונים, דמצה נפוחה או פפולה, אף שמחמירין בה להשקה סתמן, פמבאר בסיומן תס"א, מכל מקום אסור לאכלה מעמדה-השחרית ואילך, דבכלל מצה היא מעקר הדין: (י"ח) דאפלו אם לא יאכל אחר-כך לתאבון מצה קטנה אלא שאינו מן המבחר: (ט) ודעת הר"ן שיש להחמיר מצות היום ואילך, ותעתיקו תר"א לקמן בהלכות פסח, דהוהו הפרי חדש והגר"א לקמן בהלכות פסח: (ג) פרי-מגורים: (ג) מגור-מגורים ושי"א: (ד) פדעת הר"ף (ומה שקנה בר"ף יעביר פתו וכו', עין בפאמר-מנחה) והמקבים ודש"י ותש"ב, וכן המתיק העטור והמגורים חלאה והושבין בספרו בין שמרצה דמיני מתיקא הוא פרות, ולא המידו שום אחד מהם ה' מינים. ודברי חזקוני שקנה רב פוסקים מסמימם להראש, צריכים עיני: (ה) חקיעוב ופרי-מגורים, ולא פמגור-מגורים, וכן נהגו העולם לאכל בערב-פסח תפוח-אדמה: (ו) סג"א: (ו) אף דהוה אין ברור (עין במגן-אבותם ונגד-שלוש), מכל מקום אין להחמיר מאחר שדעת הסור להקל אף פמעט. ועין בבאר-הלכה: (ח) ט"ו ושי"א: (ט) פשוט. ומכל-שכן בין-שחרף שלנו בודאי צריה לומר שלא לשתות הרבה שבוודאי ישתפר, וגם אין פרוו עקר הדבר אי שוף ביין שוף טובא מגור גריר כמו ביין: (י) מגור-מגורים ושי"א: (י"א) מגור-מגורים ופרי חדש וחקיעוב ושי"א, ולא כב"ח, וכן מוכח במאור ובקלמחות פרק ב בהמגורים חלאה שם, וכן פתח הרשב"ץ בינין שמיצה: (י"ב) חקיעוב והמגורים חלאה ושי"א: (י"ג) חקיעוב ושי"א:

שער הציון

(יח) דאפלו אם לא יאכל אחר-כך לתאבון מצה קטנה אלא שאינו מן המבחר: (ט) ודעת הר"ן שיש להחמיר מצות היום ואילך, ותעתיקו תר"א לקמן בהלכות פסח, דהוהו הפרי חדש והגר"א לקמן בהלכות פסח: (ג) פרי-מגורים: (ג) מגור-מגורים ושי"א: (ד) פדעת הר"ף (ומה שקנה בר"ף יעביר פתו וכו', עין בפאמר-מנחה) והמקבים ודש"י ותש"ב, וכן המתיק העטור והמגורים חלאה והושבין בספרו בין שמרצה דמיני מתיקא הוא פרות, ולא המידו שום אחד מהם ה' מינים. ודברי חזקוני שקנה רב פוסקים מסמימם להראש, צריכים עיני: (ה) חקיעוב ופרי-מגורים, ולא פמגור-מגורים, וכן נהגו העולם לאכל בערב-פסח תפוח-אדמה: (ו) סג"א: (ו) אף דהוה אין ברור (עין במגן-אבותם ונגד-שלוש), מכל מקום אין להחמיר מאחר שדעת הסור להקל אף פמעט. ועין בבאר-הלכה: (ח) ט"ו ושי"א: (ט) פשוט. ומכל-שכן בין-שחרף שלנו בודאי צריה לומר שלא לשתות הרבה שבוודאי ישתפר, וגם אין פרוו עקר הדבר אי שוף ביין שוף טובא מגור גריר כמו ביין: (י) מגור-מגורים ושי"א: (י"א) מגור-מגורים ופרי חדש וחקיעוב ושי"א, ולא כב"ח, וכן מוכח במאור ובקלמחות פרק ב בהמגורים חלאה שם, וכן פתח הרשב"ץ בינין שמיצה: (י"ב) חקיעוב והמגורים חלאה ושי"א: (י"ג) חקיעוב ושי"א:

